

ПОВЕРНУТИЙ ІЗ ЗАБУТТЯ

Леся Матвеева. Виктор Григорович – первый украинский славяновед-византолог (1815–1876). – Киев: Издательский дом «Стилос», 2010. – 192 с.

Його називали українським і російським Шафариком. Саме Павлу Йосефу Шафаріку (1795–1861), ушанованому діячу чеського та словацького Відродження, геніальний український Кобзар Тарас Шевченко присвятив свою поему “Сретик”, зокрема такі зворушливі слова у ній:

Слава тобі, Шафаріку,
Вовіки і віки!
Що звів еси в одно море
Слав’янські ріки!

(Шевченко Тарас. Кобзар.
К., 1994, с. 225)

Леся Матвеева

**ВИКТОР ГРИГОРОВИЧ –
ПЕРВЫЙ УКРАИНСКИЙ
СЛАВЯНОВЕД-ВИЗАНТОЛОГ
(1815–1876)**

Рецензоване видання присвячене надзвичайно плідній діяльності першого українського вченого: слов’янознавця та византолога Віктора Івановича Григоровича. Він був сином чернігівського міщанина, вихованцем Харківського університету, професором Казанського та Одеського

(Новоросійського) університетів, членом-кореспондентом Російської академії наук.

На основі залучення та використання маловідомих документів і матеріалів, насамперед архівних, авторка скрупульозно простежує становлення унікального дослідника проблем, які перебувають знаходяться на рубежі таких наук, як слов’янознавство та балканістика, византологія та османістика (туркологія). І ось що характерно та водночас неординарно. В.І. Григорович-учений починався саме з В.І. Григоровича-мандрівника. Пріоритетним регіоном для нього стали країни Балканського півострова: Європейська Туреччина, Греція, Фракія, Македонія, Болгарія, Румунія, що входили тоді до складу Оттоманської імперії. А його фундаментальна праця “Очерк путешествия по Европейской Турции”, яка була видана у 1848 р. та перевидана у 1877 р., містить надзвичайно багато відомостей про історію та культуру зазначених балканських країн. У центрі уваги згаданого нарису – і це цілком справедливо – всесвітньо відомі просвітителі брати Кирило й Мефодій (IX ст.), які подарували слов’янським народам унікальну абетку – знамениту кирилицю. Як відомо, вони були найактивнішими проповідниками християнства та церковнослов’янської мови (с. 13, 36–37, 138). Як підкреслюється у монографії, «Григорович у церковнослов’янській мові вбачав... умову слов’янської взаємності та стимул до освіти та розвитку. Він включив в обіг дуже поширений потім вислів “слов’янська взаємність”, який мав у нього не тільки науковий, а й політичний сенс» (с. 58). Інакше кажучи, він був пристрасним поборником ідеї слов’янського єднання.

Безперечною заслугою В.І. Григоровича було його глибоке аргументоване переконання у визначальному характері впливу Візантії, її культури на слов’янські народи та їхні країни, насамперед у сфері релігій-

ної освіти. За визначенням ученого, опис побуту, розпочатий київським літописцем Нестором (1056–1116), продовжували інші іноки. Стародавні літописи починалися “виписками з візантійців, потім переходили до загальних оповідань про словенів та нарешті до відомостей про сучасні їм події” (с. 23). Водночас В.І. Григорович однозначно дотримувався думки, що слов’янознавство, так само, як і візантологія, нерозривно пов’язане зі сходознавством та конкретно з османістикою. Згідно з точкою зору останньої, до безпосередніх причин успішних турецьких завоювань XIV–XV ст. були віднесені насамперед утворення регулярного війська яничарів та міжусобиці серед тодішніх правителів європейських країн. Особиста позиція В.І. Григоровича у цьому разі була такою: вражаючим турецьким завоюванням у Європі XIV–XV ст. відчутно сприяла також “стара візантійська політика Константинопольського двору” (с. 121). Як відомо, це була політика віроломства, інтриг та запроданства, спрямована не тільки проти інших народів, а й проти свого власного. Справа дійшла до того, що останній візантійський імператор Константин XI Палеолог через свою політику загравання з Папою Римським та католицькими державами викликав рішучий протест із боку православного населення Константинополя. Навіть начальник візантійської артилерії Лука Нотара (головна особа, яка відповідала за захист цього міста) публічно тоді заявив: “Вже краще Царграду бути під владою турецької чалми, ніж під владою латинської тіари”* (корона Папи Римського).

Разом з тим В.І. Григорович був глибоко переконаний у необхідності скрупульозного дослідження проблем історії Візантії та спростування перебільшення великомасштабного впливу на долю як українського, так й інших слов’янських, а також східних народів. У зв’язку з цим хотілось би торкнутись одного безперечно важливого питання: а чи має взагалі стосунок до сходознавства, наприклад, історія Візантійської імперії? На наш погляд, відповідь може бути тільки позитивною. Так! Має, причому безпосередній стосунок. Досить згадати, що у 1930–33 рр. під керівництвом академіка А.Ю. Кримського плідно функціонувала комісія з вивчення історії Близького Сходу Всеукраїнської академії наук. Причому неодмінним напрямком в її діяльності була спеціалізація “Візантологія”, передбачалось також щорічне видання наукового збірника “Візантійські студії”². А член зазначеної комісії академік В.П. Бузескул виступив на шпальтах українського орієнталістичного часопису “Східний світ” з великою статтею “Відкриття й наукові досягнення за останні роки в галузі вивчення стародавнього Сходу”³.

Професор В.І. Григорович користувався величезною повагою й любов’ю у студентів, які буквально зачаровувались його лекціями.

Зазначена монографія повертає фактично з забуття світлий образ цього чудового вітчизняного вченого-гуманіста і настійно закликає до відродження такої дисципліни й науки, як візантологія, центрами вивчення та розвитку якої були у ХІХ – на початку ХХ ст. провідні університети в Україні.

І.Ф. Черніков

¹ Кримський А.Ю. Вибрані сходознавчі праці в п’яти томах. Том II. Тюркологія.– Київ, 2007.– С. 113–114.
² Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, ф. X, №№ 21493, 21508, 21849.
³ Східний світ.– Харків, 1927, № 1.– с. 120–137.